13340 ـ روش نماز پیامبر صلی الله علیه وسلم

سوال

خواهش می‌کنم روش نماز پیامبر را مرحله به مرحله توضیح دهید.

پاسخ مفصل

الحمدلله.

اول: رو کردن به سوی کعبه

۱ـ هنگامی که برای نماز برمی‌خیزی، هر جا که هستی و هر نمازی که می‌خواهی بخوانی ـ چه فرض و چه نفل ـ به سوی کعبه رو کن. رو کردن به قبله رکنی از ارکان نماز است که نماز جز با آن صحیح نیست.

۲ـ رو کردن به قبله در نماز خوف و نبرد شدید، ساقط می‌شود.

ـ همینطور از کسی که توانایی رو کردن به سوی قبله را ندارد؛ مانند بیمار، یا کسی که در کشتی یا اتوموبیل یا هواپیما است و ترس این را دارد که وقت نمازش بگذرد [و نمی‌تواند پیاده شود].

ـ همچنین از کسی که نماز نفل یا وتر می‌خواند و سوار بر وسیله‌ی نقلیه‌ی خود هست. برای وی مستحب است که اگر توانست هنگام تکبیرة الاحرام رو به قبله کند، سپس به هر سو که می‌رود [حتی به غیر قبله] مسیرش را ادامه دهد و نمازش را به پایان برساند.

۳ـ برای کسی که کعبه را می‌بیند واجب است به سمت خود کعبه رو کند؛ اما برای کسی که کعبه را نمی‌بیند واجب است به سمت آن کند.

حکم نمازی که به اشتباه به سمت غیر قبله خوانده شده باشد:

۴- اگر به سبب ابری بودن هوا یا هر علت دیگر پس از دقت و بررسی و اجتهاد به سوی دیگری غیر از قبله نماز خواند، نمازش صحیح است و نیاز به دوباره خواندن آن دارد.

۵- و اگر در حال نماز، کسی که به او اعتماد دارد وی را به سوی قبله راهنمایی کرد باید [در حین نماز] به آن سو رو کند و

نمازش صحیح است.

۶- واجب است که ایستاده نماز بخواند و این یکی از ارکان نماز است مگر:

برای کسی که نماز خوف می‌خواند یا در حال نبرد است که شایسته است سوار بر اسب نماز بخواند، و برای بیماری که نمی‌تواند بایستد جایز است که نشسته بخواند و اگر نتوانست بر پهلو خوابیده؛ اما برای کسی که نماز نفل می‌خواند جایز است که در حال سواری یا نشسته نماز بخواند و با اشاره‌ی سر به رکوع و سجده برود. همینطور بیمار، و برای سجده سرش را از پایین‌تر از رکوع بیاورد.

۷ـ برای کسی که نشسته نماز می‌خواند جایز نیست چیزی را در محل سجده‌ی خود بگذارد تا بلند شود و بر آن سجده کند؛ بلکه برای سجده سر خود را پایین‌تر از رکوع می‌آورد، مگر آنکه بتواند سر خود را به زمین برساند.

نماز در کشتی و هواپیما:

۸ـ نماز فرض در هواپیما و کشتی جایز است.

۹ـ شخص می‌تواند در صورت ترس از افتادن، نمازش را در کشتی یا هواپیما به صورت نشسته بخواند.

۱۰ـ همینطور می‌تواند در صورت سن بالا یا ضعف بدنی به چیزی مانند دیوار یا عصا تکیه کند.

جمع میان نشستن و ایستادن در نماز:

۱۱ـ شخص می‌تواند نماز شب (تهجد) را بدون داشتن عذر ایستاده یا نشسته بخواند یا اینکه یک نماز را هم ایستاده و هم نشسته بخواند؛ به این صورت که سوره‌ها را نشسته بخواند و پیش از رکوع بایستد و بقیه‌ی آیات را بخواند و به رکوع و سجده رود و همین کار را در دیگر رکعات تکرار کند.

۱۲ـ اگر نشسته نماز خواند می‌تواند چهار زانو یا هر طور که برایش راحت است بنشیند.

نماز با کفش:

۱۳ـ برای شخص جایز است که بدون کفش یا با کفش نماز بواند.

۱۴- بهتر این است که گاه به گاه ـ بر حسب توان ـ به هر دو صورت نماز بخواند، و لازم نیست با بیرون آوردن و پوشیدن کفش‌ها خود را به زحمت بیندازد. یعنی اگر پا برهنه بود به همان صورت نماز بخواند و اگر کفش به پا داشت [مثلا در مسیر] با کفش نماز بخواند.

۱۵- اگر کفش خود را بیرون آورد آن را سمت راست خود نگذارد، بلکه اگر کسی در سمت چپ وی نیست آن را سمت چپ خود بگذارد و آن را روبروی خود قرار ندهد. این اشاره‌ای ظریف است که شایسته نیست کفش را مقابل خود قرار داد، اما متاسفانه بسیاری از مسلمانان این ادب را رعایت نمی‌کنند و گاه می‌بینی که به سوی کفش‌های خود نماز می‌خوانند!

نماز بر روی منبر:

۱۶- برای امام جایز است که بهدف آموزش مردم بر جایی بلند مانند منبر نماز بخواند؛ به این صورت که بر روی منبر تکبیر می‌گوید و سوره‌ها را می‌خواند و سپس به رکوع می‌رود، آنگاه برای سجده در حالی که رو به قبله دارد از منبر پایین می‌آید و بر زمین سجده می‌کند، سپس برای رکعت بعد بالا می‌رود و همان کار را تکرار می‌کند.

وجوب نماز خواندن به سوی ستره و نزدیک شدن به آن:

۱۷ـ برای نمازگزار واجب است که به سوی ستره نماز بخواند؛ فرقی ندارد که در مسجد باشد و یا در جای دیگر و مساجد کوچک و بزرگ در این حکم یکسان هستند، زیرا سخن رسول الله در این باره عام است که می‌فرماید: جز به سوی ستره نماز مگزار، و اجازه نده کسی از برابرت بگذرد و اگر مقاومت کرد با او بجنگ چرا که شیطان همراه اوست.

۱۸ـ همینطور واجب است که به ستره نزدیک باشد، زیرا پیامبر چنین امر نموده‌اند.

۱۹ـ میان محل سجده‌ی رسول الله و دیواری که به سوی آن نماز می‌خواند به اندازه‌ی عبور یک گوسفند جا بود؛ هرکس این اندازه را رعایت کند، به اندازه‌ی واجب به ستره نزدیک شده است. می‌گویم (یعنی شیخ ناصرالدین آلبانی رحمه الله) کاری که مردم در همه‌ی مساجدی که در سوریه و دیگر جاها دیده‌ام و در وسط مسجد، به دور از هرگونه دیوار یا ستونی نماز می‌گزارند، چیزی نیست جز غفلت از امر پیامبر و فعل ایشان.

میزان بلندی سُتره:

۲۰ـ ستره باید به اندازه‌ی یک وجب یا دو وجب بلندتر از زمین باشد، زیرا رسول الله می‌فرماید: هرگاه کسی از شما به اندازه‌ی بلندی آخر پالان در برابر خود گذاشته باشد پس نماز بخواند و به کسانی که از پشت آن می‌گذرند توجهی نکند.

۲۱ـ نمازگزار باید مستقیما به سوی ستره نماز بخواند، زیرا این از ظاهر دستور به قرار دادن ستره فهمیده می‌شود، اما نماز خواندن به سمت راست یا چپ ستره به طوری که آن را مستقیما در برابر خود قرار ندهد، ثابت نشده و به صحت نرسیده است.

۲۲ـ برای نمازگزار جایز است که به عصایی که در زمین فرو برده شده یا مانند آن، و درخت یا ستون یا حتی همسرش که بر تخت و زیر لحاف خوابیده و به سوی حیوان حتی اگر شتر باشد، نماز بگزارد.

تحریم نماز خواندن به سوی قبور:

۲۳ـ نماز خواندن به سوی قبور مطلقا جایز نیست؛ چه قبر پیامبران و چه قبور دیگران.

حرمت رد شدن از برابر نمازگزار، حتی در مسجدالحرام:

۲۴- رد شدن از برابر نمازگزار [و سترهی وی] اگر در برابر خود سترہ گذاشته باشد، جایز نیست. فرقی نمیکند که در مسجدالحرام باشد یا دیگر مساجد، و همهی مساجد در این عدم جواز داخل هستند، زیرا سخن رسول الله در این حدیث عام است: اگر رد شونده از برابر نمازگزار میدانست چه [گناهی] بر اوست، حتی اگر چهل [سال به انتظار] میایستاد برایش بهتر از این بود که از برابر او عبور کند. یعنی عبور از میان نمازگزار و محل سجدهگاه وی. اما حدیث نماز خواندن پیامبر بدون سترہ در حاشیهی محل طواف، در حالی که مردم از برابر او میگذشتن، صحیح نیست. با این وجود در آن حدیث نیامده که عبور مردم از میان پیامبر و سجدهگاه ایشان بوده.

وجوب جلوگیری از کسی که میخواهد از برابر نمازگزار بگذرد، حتی در مسجد الحرام:

۲۵- برای کسی که به سوی سترہ نماز میخواند ـ به دلیل حدیث پیشین ـ جایز نیست اجازه دهد کسی از برابر او بگذرد.

همچنین به دلیل این سخن رسول الله که میفرماید: اگر کسی از شما به سوی چیزی که سترهی او در برابر مردم است نماز بگذارد و کسی بخواهد از برابر او عبور کند، او را از گردنش کنار بزند و تا جایی که میتواند دورش کند و در روایت دیگر: او را باز بدارد ـ دو بار این را فرمود ـ و اگر مقاومت کرد با او بجنگند، چرا که او یک شیطان است.

قدم زدن به جلو [در حال نماز] برای جلوگیری از عبور افراد یا حیوانات:

۲۶- برای نمازگزار جایز است که برای جلوگیری از عبور غیر مکلفان ـ مانند کودکان یا حیوانات ـ کمی جلو برود تا از پشت سر او عبور کنند.

آنچه عبور آن باعث باطل شدن نماز میشود:

۲۷ـ یکی از ویژگیهای مهم سترہ این است که باعث محافظت نماز شخص میشود، به خلاف کسی که سترہ نگذاشته، زیرا نماز چنین کسی با عبور زن بالغ [اگر نمازگزار مرد باشد] و الاغ و سگ سیاه، باطل میشود.

سوم: نیت

۲۸ـ نمازگزار باید نیت نمازی که می‌خواهد به جای بیاورد را در دل داشته باشد. مانند نماز فرض ظهر یا عصر یا سنت آن. نیت شرط یا رکن نماز است، اما به زبان آوردن آن بدعت و مخالف سنت است و هیچ از ائمه‌ای که مقلدین از آنان تقلید می‌کنند، چنین نگفته‌اند.

چهارم: تکبیر

۲۹ـ سپس نماز خود را با گفتن الله اکبر آغاز می‌کند. گفتن الله اکبر در آغاز نماز یکی از ارکان نماز است، چرا که رسول الله می‌فرماید: «وضو کلید نماز است و تحریم آن تکبیر است و تحلیل آن سلام گفتن است. یعنی تحریم آنچه خداوند در نماز حرام ساخته با الله اکبر آغاز می‌شود و تحلیل آنچه خارج از نماز برای وی حلال ساخته با سلام گفتن آخر نماز، آغاز می‌شود. منظور از تحریم و تحلیل یعنی آنچه باعث حرام شدن و حلال شدن می‌شود.

۳۰ـ نمازگزار تکبیر را با صدای بلند نمی‌گوید مگر آنکه امام باشد.

۳۱ـ رساندن تکبیر امام به دیگر مردم (تکرار تکبیر) توسط موذن در صورت نیاز جایز است. مثلا در صورت ضعف صدای امام یا زیاد بودن نمازگزاران.

۳۲ـ ماموم تکبیر نمی‌گوید مگر پس از پایان تکبیر امام.

رفع الیدین و چگونگی آن:

۳۳ـ همراه با تکبیر، یا قبل از آن، یا بعد از آن، دستانش را بلند می‌کند. هر سه مورد در سنت ثابت شده است.

۳۴- دستانش را با انگشتان کشیده بالا می‌آورد.

۳۵- دستانش را تا روبروی شانه‌ها بالا می‌آورد و گاه در بالا آوردن آن مبالغه می‌کند و تا مقابل گوش‌هایش بالا می‌آورد. می‌گویم: اما لمس نرمی گوش‌ها با انگشت شست در سنت وارد نشده و به نظر من به دلیل وسواس است.

گذاشتن دست‌ها بر سینه:

۳۶- پس از تکبیر، دست راست را بر دست چپ می‌گذارد و این از سنتّهای پیامبران علیهم الصلاة والسلام است که رسول الله یارانش را به آن امر نموده؛ بنابراین رها کردن دستان در نماز جایز نیست.

۳۷ـ دست راست را طوری بر دست چپ می‌گذارد که بر پشت کف دست چپ و بر مفصل و ساعد قرار گیرد.

۳۸ـ گاه نیز با دست راست، دست چپش را در قبضه می‌گیرد. اما چیزی که برخی از متاخران زیبایش دانسته‌اند و میان دست بستن و دست گذاشتن جمع بسته‌اند، هیچ اساسی ندارد.

محل قرار دادن دستان:

۳۹ـ دستان خود را فقط بر سینه می‌گذارد و زن و مرد در این مورد تفاوتی ندارند. می‌گویم: گذاشتن دستان بر غیر سینه یا ضعیف است و یا بی‌اساس.

۴۰ـ گذاشتن دست راست بر خاصره (لگن) جایز نیست.

خشوع و فروتنی در نماز و نگاه کردن به سجده‌گاه:

۴۱ـ بر نمازگزار لازم است که در نماز خود خاشع باشد و عواملی که باعث پرتی حواس او می‌شود از جمله نقش و نگار [دیوار و فرش] دوری کند. همینطور نباید در حضور غذایی که بدان میل دارد یا هنگام فشار قضای حاجت نماز بگزارد.

۴۲ـ در هنگام قیام باید به محل سجده نگاه کند.

۴۳ـ نباید به سمت راست و چپ خود نگاه کند، زیرا نگاه‌های دزدکی در نماز در واقع دزدی شیطان از نماز بنده است.

۴۴- نگاه کردن به آسمان در حین نماز جایز نیست.

دعای استفتاح:

۴۵- سپس نماز را با خواندن برخی از دعاهای ثابت شده از پیامبر آغاز می‌کند. این دعاها بسیار است که مشهورترین آن سُبحانك الله وبحمدِك , وتبارك اسمُك وتعالى جدُّك , ولا إله غيرك. امر به خواندن دعای استفتاح از پیامبر ثابت شده، بنابراین شایسته است بر آن محافظت شود. کسی که می‌خواهد از دیگر دعاهای استفتاح مطلع گردد به کتاب صفة صلاة النبی چاپ مكتبة المعارف رياض (۹۱ـ۹۵) مراجعه کند.

پنجم: قرائت در نماز

۴۶- سپس استعاذه می‌گوید.

۴۷ـ سنت این است که گاه استعاذه را اینگونه بگوید: أعوذ بالله من الشيطان الرجيم ؛ من هَمزِه , ونَفخِه , ونَفثِه یعنی: پناه می‌برم به الله از شیطانِ رانده شده؛ از همز (جنون) و نفث (شعر خبیث) و نفخ (تکبر) او.

۴۸ـ و گاه بگوید أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان... تا آخر آن.

۴۹ـ سپس بسم الله الرحمن الرحيم را در نمازهای جهری یا سری به صورت سری (آهسته) بگوید.

خواندن سوره‌ی فاتحه:

۵۰ـ سپس سوره‌ی فاتحه را به طور کامل می‌خواند. بسم الله الرحمن الرحيم نیز بخشی از فاتحه است. سوره‌ی فاتحه از ارکان نماز است و نماز بدون آن صحیح نیست؛ برای همین حتی غیر عرب‌ها نیز باید آن را از حفظ داشته باشند.

۵۱ـ کسی که نتواند سوره‌ی حمد را بخواند، کافی است بگوید: سبحان الله، والحمد لله، ولا إله إلا الله، والله أكبر، ولا حول ولا قوة إلا بالله.

۵۲ـ سنت این است که در خواندن فاتحه آن را یک آیه، یک آیه و جدا از هم بخواند. یعنی سر هر آیه توقف کند. به این صورت که اول بگوید: بسم الله الرحمن الرحيم سپس اندکی توقف کند، آنگاه بگوید: الحمد لله رب العالمين سپس توقف کند، و آنگاه بگوید: الرحمن الرحيم سپس بایستد... و به همین صورت سوره را به پایان برساند.

قرائت پیامبر ﷺ اینگونه بود و سر هر آیه توقف می‌کرد و آیه را به آیه‌ی بعد متصل نمی‌کرد حتی اگر معنایش به آیه‌ی بعد وابسته باشد.

۵۳ـ قرائت مالك به صورت مَلِك نیز جایز است.

قرائت مقتدیان:

۵۴- بر مقتدیان واجب است سوره‌ی فاتحه را در نمازهای سری بخواند. همچنین در نمازهای جهری اگر صدای قرائت امام را نمی‌شنود، یا اگر امام پس از خواندن فاتحه برای خواندن مقتدیان توقف می‌کند. هر چند ما در سنت دلیلی برای این توقف امام نیافته‌ایم. (دلیل کسانی که این توقف را برای امام جایز می‌دانند و پاسخ آن‌ها را در سلسلة الأحاديث الضعيفة (۵۴۶ و ۵۴۷/ جلد ۲/ ص ۲۴ – ۲۶ چاپ دارالمعارف ریاض) آورده‌ام).

خواندن سوره‌ی پس از فاتحه:

۵۵- سنت است که پس از فاتحه، در دو رکعت اول، سوره‌ای دیگر ـ یا حتی چند آیه ـ را بخواند؛ ولو در نماز میت.

۵۶- می‌تواند پس از فاتحه قرائتی بلند داشته باشد و گاه به سبب مشکلی مانند سفر یا سرفه یا بیماری یا گریه‌ی کودک، قرائت خود را کوتاه کند.

۵۷ـ قرائت بر اساس نمازها متفاوت است. مثلا قرائت نماز صبح طولانی‌تر از دیگر نمازها است. سپس نماز ظهر، سپس عصر و عشاء، سپس مغرب [که] غالبا کوتاه خوانده می‌شود.

۵۸ـ قرائت در نماز شب طولانی‌تر از دیگر نمازها است.

۵۹ـ سنت است که قرائت رکعت اول طولانی‌تر از رکعت دوم باشد.

۶۰ـ و اینکه قرائت دو رکعت آخر را به اندازه‌ی نصف قرائت دو رکعت اول کوتاه‌تر کند. برای تفصیل بیشتر به کتاب صفة صلاة النبی صفحه‌ی ۱۰۲ مراجعه کنید.

خواندن سوره‌ی فاحته در همه‌ی رکعات:

۶۱ـ قرائت فاتحه در همه‌ی رکعات، واجب است.

۶۲ـ سنت است گاه به گاه در دو رکعت پایانی نیز سوره‌ای دیگر به جز فاتحه بخواند.

۶۳ـ جایز نیست که امام قرائت را بیش از آنکه در سنت آمده طولانی کند، زیرا این کار ممکن است برای کسانی که پشت سر او نماز می‌خوانند از جمله کهن‌سالان و بیماران یا زنانی که کودک شیرخوار دارند، یا کسانی که کار دارند، سخت باشد.

جهری و سری خواندن قرائت:

۶۴- قرائت در نمازهای صبح و جمعه و دو عید و استسقا (طلب باران) و کسوف و دو رکعت اول نماز مغرب و دو رکعت اول نماز عشاء، بهصورت جهری است.

و قرائت نمازهای ظهر و عصر و رکعت سوم نماز مغرب و دو رکعت پایانی نماز عشاء به صورت پنهانی است.

۶۵- برای امام جایز است که در نمازهای سری نیز گاه صدای قرائت خود را کمی بلند کند که مردم آن را بشنوند.

۶۶- اما در مورد نماز وتر و نماز شب گاه به صورت جهری و گاه به صورت سری بخواند و در صورت جهری خواندن میانه‌روی کند (بسیار بلند نخواند).

۶۷ـ سنت این است که قرآن را به صورت ترتیل بخواند، نه عجولانه، بلکه شمرده شمرده، و قرآن را با صدای خود زینت

دهد و در حدی که نزد علمای تجوید معروف است آن را به صورت آهنگین بخواند، نه با نواهای بدعت آمیز و قوانین موسیقی.

کمک کردن به امام در قرائت:

۶۸ـ برای مقتدی مشروع است که در صورت اشتباه امام یا فراموشیِ او در قرائت، [آیه را] به وی یادآوری کند.

ششم: رکوع

۶۹ـ هرگاه قرائت را به پایان رساند، مدتی اندک توقف می‌کند، به طوری که نفسش برگردد.

۷۰ـ سپس دستانش را همانند تکبیرة الإحرام بالا ببرد.

۷۱ـ آنگاه تکبیر بگوید. این تکبیر واجب است.

۷۲ـ سپس به رکوع می‌رود و آنقدر که مفاصلش آرام گیرد و هر عضو سر جای خود قرار بگیرد، توقف می‌کند. رکوع [و آرام یافتن در آن] رکن است.

۷۳ـ و دستانش را بر روی زانوهای خود قرار می‌دهد و زانوها را در دست می‌گیرد و میان انگشتانش فاصله می‌اندازد، گویا زانوی خود را گرفته است.

۷۴- در حال رکوع، کمر خود را کاملا راست می‌کند، به طوری که اگر بر آن آب ریخته شود، آب به زمین نریزد.

۷۵- سر خود را نه به زیر و نه بالا می‌کند، بلکه آن را با کمر خود در یک خط قرار می‌دهد.

۷۶- و آرنج‌ها را از پهلوهای خود دور می‌کند.

۷۷ـ در رکوع خود سه بار یا بیشتر، می‌گوید: سبحانَ رَبِّیَ العَظیم. اذکار دیگری نیز در این رکن سنت هست که برخی طولانی و برخی متوسط و برخی دیگر کوتاه است. مراجعه کنید به کتاب صفة صلاة النبی ص ۱۳۲.

هم اندازه بودن ارکان نماز:

۷۸ـ سنت است که ارکان در مدت زمان با هم برابر باشند. یعنی رکوع و قیام بعد از رکوع، و سجده و نشستن میان دو سجده تقریبا اندازه‌ی هم باشند.

۷۹ـ خواندن قرآن در رکوع و سجود جایز نیست.

بلند شدن از رکوع و راست ایستادن:

۸۰ـ سپس کمر خود را از رکوع بلند می‌کند. بلند شدن از رکوع رکن است.

۸۱ـ در اثنای اعتدال می‌گوید: سمع الله لمن حمده و این واجب است.

۸۲ـ هنگام بلند شدن از رکوع، دست خود را به مانند دفعات پیشین بالا می‌آورد.

۸۳ـ سپس راست می‌ایستد و اندکی توقف می‌کند تا آنکه همه‌ی اعضا در جای خود آرام گیرند. آرام گرفتن پس از رکوع، رکن است.

۸۴- وقتی ایستاد می‌گوید: ربَّنا ولَكَ الحَمد (اذکار دیگری نیز در این موضع وارد شده است. مراجعه کنید به صفة صلاة النبی، صفحه‌ی ۱۳۵). گفتن ربنا ولک الحمد برای همه حتی کسانی که به امام اقتدا کرده‌اند واجب است، زیرا این ذکر هنگام ایستادن پس از رکوع است، اما سمع الله لمن حمده ذکر اعتدال پس از رکوع است. در این ایستادن، گذاشتن دستان بر یکدیگر [بر روی سینه] مشروع نیست زیرا دلیلی بر آن وارد نشده. برای تفصیل بیشتر مراجعه کنید به: صفة صلاة النبی .

۸۵- این قیام را به اندازه‌ی رکوعش طولانی کند.

هفتم: سجده

۸۶- سپس الله اکبر بگوید. گفتن الله اکبر واجب است.

۸۷ـ گاه دستانش را با گفتن الله اکبر بالا ببرد.

۸۸ـ سپس به سجده می‌رود و دستانش را پیش از زانوها بر زمین می‌گذارد چرا که رسول الله به این کار امر نموده و این از فعل ایشان نیز ثابت است. ایشان همچنین از زانو زدن مانند شتر نهی کرده است. شتر در واقع بر زانوهایش که در پاهاش جلو هست زانو می‌زند.

۸۹ـ هنگام سجده ـ که رکن است ـ بر کف دست خود تکیه می‌دهد و دستانش را از هم باز می‌کند.

۹۰ـ و انگشتان خود را به هم می‌چسباند.

۹۱ـ و انگشتانش را به سوی قبله می‌کند.

۹۲ـ کف دستانش را [هنگام سجده] روبروی کتف‌های خود قرار می‌دهد.

۹۳ـ و گاه آن را در برابر گوش‌های خود قرار می‌دهد.

۹۴- آرنج را باید از زمین بلند کند و مانند سگ آن را بر زمین فرش نکند.

۹۵- همچنین باید بینی و پیشانی خود را بر زمین بگذارد که این یکی از ارکان نماز است.

۹۶- همینطور دو زانوی خود را باید بر زمین بگذارد.

۹۷ـ همچنین نوک انگشتان دو پا.

۹۸ـ و پاها را راست و ایستاده بگذارد، که این‌ها همه واجب است.

۹۹ـ و نوک پاهای خود را به سمت قبله قرار دهد.

۱۰۰ـ پاشنه‌ی پاها را به هم نزدیک کند.

اعتدال در سجده:

۱۰۱ـ نمازگزار باید در سجده‌ی خود اعتدال داشته باشد، به این معنا که به طور مساوی بر همه‌ی اعضای سجده یعنی پیشانی و بینی و دو کف دست و دو زانو و گوشه‌ی انگشتان پا، تکیه کند.

۱۰۲ـ کسی که چنین با اعتدال به سجده رود مطمئنا در سجده‌ی خود آرام گرفته. آرام گرفتن در سجده نیز یکی از ارکان نماز است.

۱۰۳ـ در سجده‌اش سه بار یا بیشتر می‌گوید: سُبحانَ رَبِیَ الإعلی. اذکار دیگری نیز برای سجده وارد شده که می‌توانید برای مطالعه‌ی بیشتر به صفة صلاة النبی ﷺ (۱۴۵) مراجعه نمایید.

۱۰۴- مستحب است که در سجده بسیار دعا کند، زیرا که امید اجابت است.

۱۰۵- چنانکه پیش‌تر گفتیم، سجده‌ی خود را تقریبا به اندازه‌ی رکوع طولانی می‌کند.

۱۰۶- سجده بر زمین یا بر هر چیزی که میان پیشانی و زمین فاصله بیاندازد، مانند لباس یا سجاده یا حصیر و مانند آن،

جایز است.

۱۰۷ـ خواندن قرآن در حال سجده جایز نیست.

افتراش و نشستن میان دو سجده:

۱۰۸ـ سپس با گفتن الله اکبر از سجده برمی‌خیزد که این واجب است.

۱۰۹ـ و گاه پس از بلند شدن از سجده رفع یدین می‌کند.

۱۱۰ـ سپس می‌نیشند و آرام می‌گیرد به طوری که استخوان‌ها در جای خود قرار گیرند. این کار از ارکان نماز است.

۱۱۱ـ در این حال پای چپش را می‌گستراند و بر آن می‌نشیند. این نشستن واجب است.

۱۱۲ـ و پای راستش را ایستاده نگه می‌دارد.

۱۱۳ـ و انگشتان پای راست را به سوی قبله نگه می‌دارد.

۱۱۴- گاهی نشستن به صورت اقعاء نیز جایز است؛ اقعاء بمعنای این است که بر پاشنه و سینه قدمهایش بنشیند.

۱۱۵- در این نشستن می‌گوید: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَاجْبُرْنِي وَارفَعني، وَعَافِنِي، وَارْزُقْنِي.

۱۱۶- و یا بگوید: رَبِّ اغفِرلي، رَبِّ اغفِرلي.

۱۱۷ـ این نشستن را تقریبا به اندازه‌ی سجده‌اش طولانی کند.

۱۱۸ـ سپس تکبیر بگوید. این تکبیر واجب است.

۱۱۹ـ و گاه همراه با این تکبیر رفع یدیدن کند.

۱۲۰ـ و به سجده‌ی دوم برود که این هم رکن است.

۱۲۱ـ و این سجده را مانند سجده‌ی اول انجام دهد.

جلسه‌ی استراحت:

۱۲۲ـ هرگاه سر از سجده‌ی دوم بلند کرد و خواست برخیزد تکبیر می‌گوید. این تکبیر واجب است.

۱۲۳ـ و گاه برای بلند شدن رفع یدین کند.

۱۲۴- پیش از بلند شدن بر پای چپ خود می‌نشیند و آرام می‌گیرد، به طوری که همه‌ی اعضاء در جای خود آرام شوند.

نشستن برای تشهد:

۱۲۹ـ پس از پایان رکعت دوم، برای تشهد ـ که واجب است ـ می‌نشیند.

۱۳۰ـ همانطور که پیش‌تر ـ میان دو سجده ـ بیان شد، به صورت افتراش می‌نشیند.

۱۳۱ـ اما نشستن به صورت اقعاء در تشهد جایز نیست.

۱۳۲ـ در حال تشهد، دست راست خود را بر ران و زانوی راست خود می‌گذارد و آخر آرنج را بر ران خود می‌گذارد و آن را از ران دور نمی‌کند.

۱۳۳ـ و کف دست چپ خود را بر ران و زانوی چپش بگستراند.

۱۳۴- جایز نیست در نشستن بر دست خود ـ به ویژه دست چپ ـ تکیه دهد.

تکان دادن انگشت و نگاه کردن به آن:

۱۳۵- سپس همه‌ی انگشتان دست راستش را جمع می‌کند و گاه انگشت شست را بر انگشت میانی می‌گذارد.

۱۳۶- وگاه این دو انگشت را با هم حلقه می‌کند.

۱۳۷ـ و با انگشت سبابه [دست راست] به قبله اشاره می‌کند.

۱۳۸ـ و نگاه خود را به آن می‌اندازد.

۱۳۹ـ و از آغاز تشهد تا پایان آن را حرکت می‌دهد و با آن دعا می‌کند.

۱۴۰ـ و انگشت دست چپ را تکان نمی‌دهد.

۱۴۱ـ و این کار را در هر تشهد انجام می‌ُهد.

صیغه‌ی تشهد و دعای بعد از آن:

۱۴۲ـ تشهد واجب است و در صورت فراموشی باید سجده سهو کند.

۱۴۳ـ تشهد باید به صورت سری خوانده شود.

۱۴۴- صیغه‌ی تشهد چنین است: التَّحياتُ لِله , والصَّلواتُ , والطَّيِبات , السَلامُ عَلَيكَ أيها النَّبيُ وَرَحمَةُ اللهِ وَبَرَكاتُه , السَّلامُ عَلَينا وَعَلى عِبادِ اللهِ الصَّالِحين , أشهدُ أن لا إلهَ إلا الله , وَأشهدُ أنَّ مُحَمَّداً عَبدُه وَرَسولُه. در کتاب من صیغه‌های دیگری برای تشهد ذکر شده که آن‌ها نیز ثابت هستند اما آنچه اینجا آورده‌ام، صحیح‌تر است.

پس از وفات ایشان مشروع آن است که گفته شود: السلام علی النبی... و این صیغه در تشهد ابن مسعود و عائشه و ابن زبیر ـ رضی الله عنهم ـ ثابت است. برای توضیح بیشتر مراجعه کنید به کتاب من صفة صلاة النبی ﷺ چاپ مکتبة المعارف، صفحه‌ی ۱۶۱.

۱۴۵- سپس بر پیامبر درود می‌فرستد و می‌گوید: اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت علی إبراهیم وعلی آل إبراهیم , إنك حمید مجید , اللهم بارك علی محمدوعلی آل محمد , کما بارکت علی إبراهیم وعلی آل إبراهیم , إنك حمید مجید.

۱۴۶- همچنین اگر بخواهد می‌تواند مختصرتر بگوید: اللهم صل علی محمد , وعلی آل محمد , وبارك علی محمد وعلی آل محمد , کما صلیت وبارکت علی إبراهیم , وعلی آل إبراهیم , إنك حمید مجید.

۱۴۷ـ سپس در [پایان] این تشهد، می‌تواند هر دعای وارد شده‌ای را که دوست دارد بخواند.

رکعت سوم و چهارم:

۱۴۸ـ سپس تکبیر می‌گوید. سنت است که در حالی که نشسته تکبیر بگوید. این تکبیر واجب است.

۱۴۹ـ و گاه دستانش را بلند کند (رفع یدین).

۱۵۰ـ سپس برای رکعت سوم برمی‌خیزد. این رکعت نیز مانند رکعت بعدی (چهارم) رکن نماز است.

۱۵۱ـ همین کار را هنگامی که می‌خواهد برای رکعت چهارم برخیزد، انجام دهد.

۱۵۲ـ اما پیش از بلند شدن برای رکعت چهارم، بر روی پای چپ خود می‌نشیند و آرام می‌گیرد.

۱۵۳ـ سپس با کمک دستانش بلند می‌شود و همان کارهایی را که در برخاستن برای رکعت دوم انجام داد، انجام می‌دهد.

۱۵۴- در رکعت سوم و چهارم، سوره‌ی فاتحه را می‌خواند. خواندن فاتحه در این دو رکعت واجب است.

۱۵۵- گاه علاوه بر آن یک آیه یا بیشتر نیز می‌خواند.

قنوت نازله و محل آن:

۱۵۶- برای نمازگزار سنّت است بخاطر مصیبتی که بر مسلمانان وارد شده قنوت بخواند و برای آنها دعا نماید.

۱۵۷ ـ محل قنوت، پس از گفتن ربنا ولك الحمد، [یعنی] پس از رکوع است.

۱۵۸ ـ این قنوت دعای خاصی ندارد، بلکه هر دعایی را که مناسبت آن مصیبت است می‌خواند.

۱۵۹ ـ در این دعا، دستان خود را بالا می‌برد.

۱۶۰ ـ و اگر امام بود، آن را با صدای بلند می‌گوید.

۱۶۱ ـ و کسانی که پشت سرش هستند آمین می‌گویند.

۱۶۲ ـ پس از پایان قنوت، تکبیر می‌گوید و به سجده می‌رود.

قنوت وتر؛ محل و صیغه‌ی آن:

۱۶۳ ـ خواندن قنوت در وتر، گاه به گاه مشروع است.

۱۶۴- محل این قنوت بر خلاف قنوت نازله، پیش از رکوع است.

۱۶۵- در این قنوت (قنوت وتر) این دعا را می‌خواند: اللَّهُمَّ اهْدِنِيْ فِيْمَنْ هَدَيْتَ، وَعَافِنِيْ فِيْمَنْ عَافَيْتَ، وَتَوَلَّنِيْ فِيْمَنْ تَوَلَّيْتَ، وَبَارِكْ لِيْ فِيْمَا أَعْطَيْتَ، وَقِنِيْ شَرَّ مَا قَضَيْتَ، فَإِنَّكَ تَقْضِيْ وَلاَ يُقْضَى عَلَيْكَ، إِنَّهُ لاَ يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ وَلاَ يَعِزُّ مَنْ عَادَيْتَ، تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ.

۱۶۶- رسول الله ﷺ این دعا را به اصحابش ـ رضی الله عنهم ـ آموزش داد، پس نباید چیزی بر آن افزود، مگر درود و صلوات بر پیامبر ﷺ که بخاطر ثابت بودنش از اصحاب جایز است.

۱۶۷ ـ آنگاه چنانکه پیش‌تر بیان شد، به رکوع می‌رود و سپس دو سجده می‌کند.

تشهد پایانی و نشستن به صورت تَوَرُّک:

۱۶۸ـ سپس برای تشهد پایانی می‌نشیند.

۱۶۹ـ و مانند تشهد پیشین عمل می‌کند.

۱۷۰ـ با این تفاوت که به صورت تورک می‌نشیند، به این کیفیت که سرین چپش را بر زمین گذاشته، و هر دو قدمش را از یک سمت بیرون بیاورد، و پای چپ را زیر ساق پای راستش قرار دهد.

۱۷۱ـ و پای راستش را راست نگه می‌دارد.

۱۷۲ـ گاه فرش کردن آن نیز جایز است.

۱۷۳ـ با دستش چپ، زانوی خود را می‌گیرد و بر آن تکیه می‌دهد.

وجوب درود فرستادن بر پیامبر ﷺ و پناه بردن به الله از چهار چیز:

۱۷۴- در این تشهد واجب است که بر پیامبر ﷺ درود بفرستد که در تشهد نخست برخی از صیغه‌های آن را بیان کردیم.

۱۷۵- و همینطور از چهار چیز به خداوند پناه برده و بگوید: اللَّهُمَّ إِنِّيْ أَعُوْذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيْحِ الدَّجَّالِ. فتنة المحیا: آنچه در زندگی دنیا در معرض انسان قرار می‌گیرد از جمله فریفته شدن به دنیا و شهوت‌های آن. فتنة الممات: فتنه‌ی قبر و سوال دو فرشته. فتنه‌ی مسیح دجال: آنچه به دست وی رخ می‌دهد از جمله کارهای خارق العاده‌ای که بسیاری از مردم فریفته‌ی آن می‌شوند و ادعای خدایی وی را باور می‌کنند.

دعای پیش از سلام:

۱۷۶- سپس برای خود هر دعایی را که دوست دارد و در کتاب و سنت وارد شده می‌خواند. دعاهای قرآن و سنت پاک و زیبا و بسیار است، اما اگر چیزی از آن را از حفظ نداشت هر دعایی را که برایش امکان داشت و به سود دین و دنیایش بود، می‌خواند.

۱۷۷ـ سپس بطرف راستش السلام علیکم ورحمة الله گوید، و آنقدر صورتش را بچرخاند تا اینکه سفیدی رخسارش دیده شود، و سلام از ارکان نماز است.

۱۷۸ـ و همچنین به دست راست خود تا جایی که سفیدی رخسار چپش دیده شود.

۱۷۹ـ امام سلام را با صدای بلند می‌گوید.

۱۸۰ـ سلام گفتن بر چند صورت است:

نخست اینکه به سمت راست خود بگوید: السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته. و به سمت چپ بگوید: السلام علیکم ورحمة الله.

دوم: مانند روش اول اما بدون وبرکاته.

سوم: السلام علیکم ورحمة الله، به راست. و السلام علیکم، به چپ.

چهارم: روبروی خود یک سلام می‌دهد، و در وقت سلام کمی به طرف راستش مایل می‌شود.

ای برادر مسلمان! این فرصت برایم پیدا شد تا روش نماز پیامبر را مختصر نمایم. کوشش نمودم تا چگونگی نماز را برای شما نزدیک نمایم تا برای شما واضح و روشن گردیده و در ذهن شما مجسم گردد و بطوری که گویا نماز رسول الله را در برابر چشمانت می‌بینی. بنابراین اگر چنانچه من نماز پیامبر را توصیف نمودم، نماز بخوانی، امیدوارم خداوند از تو بپذیرد؛ زیرا در اینصورت به قول پیامبر : صلّوا کما رأیتموني أصلي (همانطور نماز بگزارید که می‌بینید من نماز می‌گزارم) جامه‌ی عمل پوشیده‌ای.

سپس بعد از اینها بر شما لازم است که اهمیت حضور قلب، خشوع و فروتنی در نماز را فراموش نکنید؛ زیرا که حضور قلب و خشوع مقصود بزرگ و اصلی ایستادن بنده در جلوی پروردگارش می‌باشد، و هر اندازه که با خشوع و فروتنی بیشتر نماز بخوانی، و نمازت به چگونگی و کیفیت نماز رسول الله نزدیکتر باشد، از آن نتیجه و ثمره‌ای که پروردگارمان به آن اشاره نموده: إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ [عنکبوت: 45] (همانا نماز از کار زشت و ناپسند باز می‌دارد) بیشتر برخوردار خواهی شد.

و در پایان از خداوند بزرگ مسألت دارم که نمازها و بقیه‌ی اعمالمان را بپذیرد، و ثواب و پاداش آنها را برای روزی که ملاقاتش می‌کنیم، ذخیره نماید. يَوۡمَ لَا يَنفَعُ مَالٞ وَلَا بَنُونَ (٨٨) إِلَّا مَنۡ أَتَى ٱللَّهَ بِقَلۡبٖ سَلِيمٖ [الشعراء: 88-89] (روزی که مال و فرزند سودی نمی‌رساند مگر برای کسی که قلبی سالم به پیشگاه الله آورد).

والحمد لله رب العالمین